

Katona Csaba

Matskási és Mitskei vagy Flegmann és Grósz?

Szabolcs megyei fürdővendégek Balatonfüreden

1. Matskási és Mitskei: az irodalom világa

„Karácsonyeste van, otthon, a Nyírben, kerti bort isznak a kalács mellé.” (KRÚDY GYULA: *A silbak*)

„A füredi gavallérok között volt egy bizonyos Matskási Miklós nevezetű nyírségi úriember.” E szavakat Krúdy Gyula, a 20. századi magyar próza finom tollú mestere – Nyíregyháza szülötte és Balatonfüred szerelmese – vetette papírra pár évvel az első világháború kitörése előtt egyik novellájában (*A silbak*). E bizonyos Matskási az író szerint olyannyira szerette a Balaton-parti fürdőhelyet – pontosabban, egy nyaranta ott időző hölgyet –, hogy télen is felkerekedett, mert a nő azt ígerte, egyetlen napra arra viszi útja (*Jégkirályné-keringő*). Ő tehát Matskási, „aki Fruzsinka egyetlen sórára otthagya kényelmes nyírségi otthonát és a téli Balatonra költözött.”

Az 1910-es évek elején Krúdy egy sor olyan novellát jelentetett meg, amelyek a Balaton-part legismertebb fürdőhelyén játszódnak a 19. század derekán túl. Laza fűzésű gyöngysorként sorakoznak e kurta írások. A közös színtéren kívül a szereplők kötik össze őket: Garamvály Estella, a dzsentri vénkisasszony, Anton, az Esterházy fogadó öreg bérszolgája, Livin, a lengyel menekült, aki a szintársulat mellett nyert kenyérkeresetet, Surray Edmund, a ripacs színész, Petőfi Sándor állítólagos testi-lelki jóbarátja és a minden férfi szívét összetörő csábító, Császár Fruzsina. Mi azonban nem rájuk vagyunk kíváncsiak, hanem két másik karakterre, a már említett Matskásira és Mitskeire.

A két nyíri dzsentrinek Krúdy önálló novellát (*Mitskei és Matskási*) is szentelt, ekképp jellemezve őket: „Körülbelül egykorú férfiak voltak, gyermekkoruk óta egymás mellett voltak, itt, a nyírségi faluban, »Punin és Baburin«-nak nevezte őket a vörhenyes Ilonka asszony.” Ezen túl még egy „közös nevezőjük” volt: egyik is, másik is reménytelenül szerette a Bécset, Párizst, Milánót megjárt nagyvilági (és félvilági) Fruzsínát, aki „kacér volt és ábrándos volt, mint a holdas éjjel. Bűbájos volt, mint a keleti mese, a szemében lidércclángok, és ajkán csábító mosoly, mint hajdanában a nők, akik még George Sand-t olvasták, és Lavottától dúdoltak a zongora fölött.”

E novellában a két nyírségi úr odahaza ábrándozik: kenyeres pajtássá és sors-társsá kovácsolja őket a bánat, amin osztoznak. Ám megértően hagyjuk magukra kettejüket fájdalmukkal és figyelmünket fordítsuk arra, hogy a Nyírbe valók. Ezt ugyanis, nem célzatosan erre irányítva a figyelmet, de kellő súllyal említi az író. Lásunk erre néhány példát, először Matskásiról (*A silbak*): „Ha ugyan még él valahol Matskási Miklós [...], bizonyosan jóízű fejbőlintással gondol vissza a füredi nyárra. Midőn tavasszal késő őszig nem csinált egyebet, mint kártyázott – bánatában, és este szerelmes levelet írt túlradó boldogságában. Odahaza a Nyírben.”

Érdeemes figyelmet szentelni annak, hogy a Nyírség esetében mennyire hangsúlyos az otthon említése Krúdynál, ezúttal Mitskei esetében is (*Esti órák*): „Mitskei nyírségi pajkos, egykori gárdista, az osztrák és olasz határon ült egy vendégfogadóban, amíg az utazókocsi kerekét megigazítja a kovács, [...] és a nyerges ló hosszan

nyerít a csöndességben. [...] És otthon, a Nyírben, ahová nemsokára menni kell – hisz a nyárnak vége –, csupán egy vén szuka-agár ásít a tornácon.”

Emellett – tudatosan-e vagy sem – Krúdy utal arra, hogy talán Garamváry Estella is nyírségi: egyik írásában (*Krinolin*) felveti, hogy a Garamváry család Zólyom vármegyei, de nem sokkal később ezt olvashatjuk: „Estella [...] kis falujában, a nyírségi nádad között, a szomszédok csupán pohárköszöntőt és kutyaugatást tudtak.”

Míndez azt látszik érzékeltetni, hogy Füreden sűrűn tették tiszteletüket a Szabolcs vármegyei közép- és kisbirtokosok. Így volt-e, s egyáltalán: „számon kérhető-e” a történetiség az irodalmon? Bizonyos mértékig tükre korának az irodalmi alkotás, de vajon mennyire? E kérdések jegyében próbáljuk meg rekonstruálni, vajon kik és hányan időztek Balatonfüreden az 1800-as évek második felében Szabolcsból és fellelhető-e köztük Matskási és Mitskei valamiféle valós előképe?

Ez utóbbi kérdés annál is inkább érdekes lehet, mert Krúdy műveiben a történeti alakok éppoly sűrűn köszönnek vissza, mint fantáziájának szülöttei. Így pl. egyik legismertebb irodalmi figurája, Bizay, a „nemzet bárója” bizony valóban élt. Évtizedeken át volt Füred kosztra és kvártélyra tartott mindenese, és ahogy az író finoman célzott is rá, az 1825-ben Bécsben csalásért körözött, egyébként Békés megyei származású Bizay az éjjeli zenék, a táncos és zenés mulatságok, a fizetett színházi közönség stb. szervezése mellett, bizony kerítésből is élt. Amit a 15 évesen fél kezét elvesztő és ezért Füreden lábadozó gróf Zichy Géza (később egy kézzel ünnepelt zongorista, 1891–1894 között a budapesti Operaház intendánsa) naplója is megörökített: „A színtársulatnál működött ekkor Sz. kisasszony mint drámai szende, az öreg Bizai egyre lovalt, hogy udvaroljak a kisasszonynak – bár erre teljes ártatlanságomban semmi hajlandóságot nem éreztem, – a vén korhely elhitette velem, hogy ez hozzátartozik a gavallérsághoz. Egy párszor meglátogattam Sz. kisasszonyt, ki kedvesen fecsegett velem s nagyon megkedvelt. Egy bizalmas órájában két keze közé fogta arcomat, s így szólt hozzám: »Valamit mondok kicsikém: kerülje az asszonyok társaságát, kár lenne a maga tiszta lelkéért! Ne fecsérleje el életét könnyelműen és óvakodjék a színésznőktől!«”

2. Fürdőlisták: a történelem világa

„Volt külön névsora az aratás előtti fürdővendégeknek: új „kür-liszta” készült cséplés után, amikor a falusi és pusztai honoráciorok mentek el fürdőzni.” (KRÚDY GYULA: *Fürdővendégek névsora*)

Kétségkívül éles fordulat az irodalom területéről a történetiség keményebb terepére lépni: óhatatlanul is magában hordozza az illúzióvesztés fájdalmas lehetőségét. Éles a kontraszt, amikor Krúdy ihletett szavait követően a talán legszárazabb(nak) tűnő fürdői forrásanyaghoz, a fürdőlistákhoz fordul az érdeklődő: ez a Füreden időző vendégek nevét, „characterét” és lakóhelyét tartalmazta. Ahogy Jalsovics Aladár fogalmazott Füredről szóló ismertetőjében: „A névsorok kellő szerkesztése [...] végett, tartoznak a t. cz. vendégek megérkezésük után azonnal a bejelentési ívek rovatát kitölteni.”

A névsorok célja a tájékoztatás volt, hogy az újonnan érkezők megtudják, akad-e ismerős, de reklám is, mert egy-egy híresség jelenléte jelentőséggel bírt. A listákat nyár elejétől adták ki az idény végéig, Füreden május 15-étől szeptember 15-ig. Egy-szerre 1-2 ív jelent meg, az adott napokban ott tartózkodók adataival, így a teljes listát utólag kellett összeállítani. Böngészése megszokott eleme volt a fürdői életnek, Horváth Bálint bencés szerzetes 1848-ban megjelent ismertetőjében teljes természetességgel közölte: „Minden megérkezett vendégnek a neve jegyzőkönyvbe vezetettik, 's kinyomtatván 20 p. xr. előfizetés mellett a' felügyelői hivatalban mindenhol kapható.”

Ám mielőtt tovább lépegetnénk választott témánk nyomában, felfedezendő, hogy mit is árulnak el forrásaink, méltánytalanság, sőt tán annál is több: stílustörés volna elfeledni, hogy a fürdőlistákról maga Krúdy is írt (*Fürdővendégek névsora*), bőséges és regényes tartalommal színesítve a száraz adatsort: „Reményteljesen hangzottak a névsorból a leányok nevei, mint megannyi fürdői andalgás, szerelmes éjjeli zene, a legközelebbi farsangon való gyűrűváltás. Az asszonyok nevei mellé kötöttük csörgését és nyári délutánok édesded pletykáit képzeltek. Míg a férfiak neve oly komoran tűnt fel a névsorban, mint a nagybőgő hangja a zenekarban. Voltak köztük nevek, amelyekhez csakis a savanyúvízzel kevert kerti bort lehetett elképzelni: más nevek a hosszadalmas ferbljátékot, mások ismét az esti táncot a társalgóban és a holdvilágos éjben való zenélést juttatták eszünkbe.”

3. Kitekintés: a kételkedés joga

„Hol a tagadás lábát megveti, világotat meg fogja dönteni.”
MADÁCH IMRE: *Az ember tragédiája*)

Érdeemes még picinykét elidőzni a fürdőnévsoroknál: dőreség lenne ugyanis azt az elnagyolt és hamis állítást hangoztatni, hogy az irodalom pusztán fikció, a történeti forrás pedig szükségszerűen az abszolút igazság hordozója, amiből csak ki kell olvasni a „valóságot”. Mert mi is van a fürdőlistákban? Adatok sora, de nem kikezdetlen tények, ami óvatosságra int. A listák pontatlanok: gyakorta tévesen, elütésekkel terhelten jelentek meg a nevek, és nem lehet elfeledkezni a hiúság vásáráról sem: sokan azt adták meg a „character” rovatba, aminek látni akarták magukat nyomtatásban. Így nem feltétlen valószínű viszonyok tükröződnek ott, hanem néha a túlzás ördöge kacsint reánk innen-onnan. Így lesz pl. a szatócsból nagykereskedő, a kisiparosból magánzó stb. Az is bizonyos, hogy a nyári Füredet szép számmal felkereső prostituáltak között sem akadt olyan, aki a maga nyersességében jelölte volna meg, miből van a napi betevője...

Még inkább kételyt támaszt, hogy bizonyos, valamennyi fürdővendégek neve nem lelhető fel a listán, amit csupán egyetlen érzékletes példával szeretnék megvilágítani. Az 1841. év teljes vendégnévsora ránk maradt, de nem lelhető fel a nyár talán legnagyobb füredi botrányának két főszereplője, Prodanovits Dániel és Román János, elvileg mindketten pesti ügyvédek. Ügyüket nem részletezném, a lényeg, hogy előző este kártyázzván, Prodanovits az adósságot másnap a füredi sétányon be akarta hajtani Románon, aki ezt – hivatkozva arra, hogy ellenfele csalt –, megtagadta. Mire Prodanovits a korzózó fürdővendégek szemelátára Románt – tisztességgel szólva – ágyékon rúgta. A dologból komoly bírósági ügy lett, már csak azért is, mert a sér-

tett elpanaszolta, hogy az: „... ágyékban tett rúgások halálosak lehetnek volna, s hogy mindenesetre oly sérelmet ejtettek testemen, melyet minden feleségi hívséggel boldogított férj egy láb- vagy kézelvágásnál nagyobbak tartand.” Amit aztán Prodanovits kellő cinizmussal kontrázott meg: „egy aszkóros küleményű, gyenge alkotású, idült jobb s bal ágyéksérvű individuamtól, minőnek ötet a vizsgáló sebész leírja [...], kívánkozná-e neje a rendes elhálást, amidőn erre még azon sérvek nélkül szűkölködő, de már 60. év felé ballagó férjek sem igen alkalmasak?” A vizsgálatok során, amelyekbe Zala vármegye Pest vármegyét is bevonta, mindkét félről kiderült, hogy nem ügyvédek, hanem többszörös per alatt álló csalók, hamiskártyások, sőt egyikük még házasságszédelgő is. Ami itt és most fontos: nevük nem szerepel a fürdőlistán, noha jelenlétük megkérdőjelezhetetlen: ékes példája ez annak, hogy csínján kell bánni az elnagyolt ítéletekkel.

4. Szabolcsból Füredre

„Egyik atyámfia, aki Szabolcs vármegyéből kelt útra, [...] késő ősszel került vissza a barátságos mulatságból.” (KRÚDY GYULA: *A Bach-huszar*)

Füred legendáriumának szerves része, hogy az ország, sőt a föld minden részéről özönlöttek oda a vendégek. Olyan példákat is fel lehet hozni a vendégek lakhelyére, mint New York, Milánó, Lipcse, Olmütz, Vancouver, Tokió. Ám a fürdőlisták adatai alapján kiderül, hogy a külföldi látogatók száma szórványos, kivételt csak Bécs lakosai jelentenek. A számok alapján az is egyértelmű, hogy az 1880-as évekig Füred a Dunántúl néhány megyéjének (Zala, Fejér, Veszprém, Somogy) és Pest-Budának (Budapestnek) volt kedvelt fürdőhelye, az ország más tájairól nem volt tömeges látogatottsága: fentebb hangoztatott kételyeink dacára a tömeges adatsorok kijelölte „csapásirányok” valódiságát nincs okunk megkérdőjelezni.

Krúdy füredi témájú művei nyomán az olvasónak olyan benyomása támadhat, hogy Füreden egymásba ütköztek a Nyírségből érkezett bocskoros nemesek. Matskási és Mitskei mellett pl. a sokoldalú nyíregyházi zenetudós Szénf(f)y Gusztáv alakja tűnik fel a Balatoni Dalárda vezéréként (*Ál-Petőfi*). Ezzel szemben miről mesél az alábbi táblázat, ahol a szabolcsi illetőségű fürdővendégek számát tüntettük fel néhány olyan évből, amelyek teljes vendégnévsora fennmaradt?

A Szabolcs megye területéről Balatonfüredre érkező fűrdővendégek száma (1840–1916)

Év	1840	1841	1852	1857	1863	1868	1869	1872	1884	1908	1906
Helység	A Füredre érkezett vendégek száma										
Nyíregyháza	1	-	-	1	1	-	3	6	7	11	19
Nagykálló	1	-	1	4	3	-	-	-	-	-	-
Székely	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-
Kisléta	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Gáva	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Kisvárd	-	-	-	-	-	2	2	1	3	1	-
Nyírbátor	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	2
Kállósején	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Sényő	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Tiszadada	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
Újfehértó	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1
Órladány	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Vaja	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Nyíradony	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Balkány	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Ajak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Geszteréd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Ibrány	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Petneháza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

A táblázat csalódást kelt: a 11 év során mindössze 19 szabolcsi helységből keresték fel Füredet. Csupán összehasonlításként: Somogyban 97, Veszprémben 83, Zalaiban pedig 100 helységre igaz ez. A táblázat azt is elárulja, hogy a szabolcsi vendégek száma folyamatos emelkedést mutat, ám lássuk be: volt honnan emelkedni, sőt, ha kiemelt figyelmet kap Nyíregyháza, egyértelművé válik, hogy a csekély mértékű növekedés csalóka képet nyújt a megye egészéről: a számok növekedése mögött a nyíregyháziak emelkedő száma rejlik. Nem kétséges: a város megyén belül játszott szerepének egy sajátos jelét látjuk itt, aminthogy ez a tény szemléletesen példázza, hogy a polgári mentalitás milyen szorosan összefüggött a Monarchia virágzó fűrdőéletével.

Figyelemreméltó, hogy csupán a vizsgált korszak végén jöttek 10-nél többen Füredre Szabolcsból: 1887-ben 13-an, 1908-ban 15-en, 1916-ban 31-en. A rohamos léptékben fejlődő Nyíregyházáról ezen belül 7-en, 11-en, illetve 19-en. Ezek az adatok a két 20. századi év esetén már „felrajzolták” Nyíregyházát a füredi fűrdővendéget kibocsátó legjelentősebb helyiségek térképére. Az alábbi táblázat azt mutatja, hogy melyek azok a települések 1916-ban, ahonnan legalább 10 vendég érkezett Füredre: Nyíregyháza a 13. helyen található. A közlekedés gyorsabbá és egyszerűbbé válásának, azaz a vasút térhódításának köszönhetően szétszakadt a füredi fűrdővendégek lakóhely szerinti összetételének a 19. század derekáiig létező szövete: az egyesített fővárosból továbbra is messze a legtöbben keresték fel a Balatont, de a korábban az élbolyban található dunántúli városok (Veszprém, Zalaegerszeg, Székesfehérvár, Győr) hegemoniája megroppant. Melléjük az olyan, komoly városi múlttal rendelkező, ám Füredtől távolabb eső települések zárkóztak fel, mint Debrecen,

Nagyvárad, Kolozsvár, Kassa, valamint néhány, a 19. században gyors ütemben fejlődésnek indult helyiség, amely épp Nyíregyházával állítható párhuzamba, pl. Békéscsaba. E viszonylag magasabb létszámot látva mondhatnánk: íme, tehát itt vannak Krúdy szabolcsi nemesei, de a lelkesedést derékba szegi az időrend kikezdetlenül könyörtelensége: az idézett Krúdy-novellák 1916 előtt keletkeztek.

<i>Helység</i>	<i>Vendégek száma</i>
Budapest	1741
Győr	63
Kolozsvár	50
Bécs	37
Kassa	37
Székesfehérvár	33
Veszprém	37
Szombathely	26
Miskolc	24
Pécs	22
Komárom	22
Nagykanizsa	20
Nyíregyháza	19
Kaposvár	19
Zalaegerszeg	18
Nagyvárad	17
Marosvásárhely	15
Békéscsaba	14
Debrecen	14
Arad	13

5. Kik voltak a szabolcsi fürdővendégek?

„Hol papi fürdő, hol zsidó fürdő.” (EÖTVÖS KÁROLY: *Utazás a Balaton körül*)

Nyíregyházán kívül a többi szabolcsi településről esetlegesen, szórványosan érkeztek Füredre. Valójában itt kellene felkutatnunk Krúdy szabolcsi kurtnemeseit, ám ismét csalódnunk kell. Az 1840-ben Nagykállóról Füredre érkező vendég neve Zichermann Emánuel, foglalkozása kereskedő. 1852-ben már egy földbirtokos érkezett Kállóról, neve azonban nem ősi nemesi családot sejtet: Proper Mór. 1857-ben Mandl Róza kereskedőné két fiával, valamint Kohn Ábrahám kereskedő szemlélte a Balaton hullámain Kálló lakosai közül. Igen ékes szónoki tehetségre volna szüksége annak, aki az ellen akarna érvelni, hogy a kereskedelemmel foglalkozó zsidóság képviselőivel van dolgunk.

De tekintsünk távolabbra Kálló határánál: 1868-ban Gáváról Trinkl Ignácné kereskedőné nevét láthatjuk a fürdőlistán, 1869-ben Lichtblau Amália földbirtokos-

néét Sényőről és Kartstein Hermin kereskedőnéét Tiszadadáról, 1872-ben Braun Háni kereskedőnéét Kisvárdáról, valamint Lang Mór fakereskedőt Órladányból, 1884-ben Weinberger B. kereskedőt Kisvárdából és Rosenfeld Adolf tanulóét Vajáról.

A zsidóság e nagyarányú jelenléte meglehetősen bizonyossággal mutatja a polgári-kereskedő elem térhódítását az elszegényedő, dzsentrizesedő volt nemességgel szemben. Ezt a társadalmi jelenség lényegét Takács Péter így foglalta össze: „A volt középbirtokos nemesség pánikszerű hanyatlása egy új társadalmi réteg látványosan gyors felemelkedésével járt együtt. A gazdasági hatalom Szabolcs megyében döbbenetes gyorsasággal került a szédületes ütemben polgárosodó zsidóság kezébe.”

Hogy a fürdők mindinkább polgáriasult intézménnyé válva döntően csakugyan a polgárságot vonzották, azt igazolja a kereskedőrétegen kívül értelmiségi elemek jelenléte is. 1868-ban ugyancsak Füreden időztek Rézler György és Szalay Alajos kisvárdai ügyvédek, 1869-ben pedig Posgay György újfahértói mérnök, 1884-ben Rosenblüth Bernát kisvárdai orvos.

A földbirtokos–dzsentri réteg sem szorult ki egészen a füredi fürdőről, ám számuk elenyésző. Közülük viszont állandó vendége volt Fürednek a földbirtokos Gencsy család: 1857-ben Gencsy Károly szolgájával és szobalányával Kislétárról, 1869-ben Gencsy Ferencné leányával, majd férje, Gencsy Ferenc Balkányról, 1908-ban özvegy Gencsy Béláné és Ella leánya ugyancsak Balkányról nyaralt a Balatonnál. Rajtuk kívül a reformkortól Szabolcs megye meghatározó nemesi családjai közé tartozó Elek família képviselői közül említést érdemel Elek Mihály földbirtokos, aki 1872-ben utazott Füredre Nyíregyházáról, a községi tisztviselők közül pedig 1906-ban Bartos László községi jegyző Ajakról.

Az 1872. évi fürdőlistán a fürdővendégek szállóhelyét is megtalálhatjuk. A nyíregyháziak főleg a fürdő patinás szállóhelyeit vették igénybe, csak a századelőn vált jellemzővé, hogy magánháznál vegyenek szállást. Legtöbbször az Anna-bálok helyszínén, a Horváth-házba (a Mangold-ház és a Stefánia elnevezés is a Horváth-házat takarja), az Új-házba (későbbi nevén Erzsébet-udvar, a mai Szív-kórház) és a Nagyvendéglőbe (Grand Hotel) kvártélyozták be magukat. Erre e helyt azért kell figyelmet fordítani, mert a Krúdy által sokat emlegetett Esterházy nem sok szabolcsi vendéget fogadott: 1884-ben Rosenblüth Bernát kisvárdai orvos és leánya, 1908-ban Széll Albert kisvárdai terménykereskedő, 1916-ban pedig Bartos László, Ajak községi jegyzője és Mészáros János dohánybevételi hivatali főnök húzta meg magát ott.

A regényesség fogyatkozást szenvedett: a Szabolcsból Füredet felkeresők többsége a polgárság, döntően a kereskedést űző zsidóság soraiból került ki. Éppúgy, ahogy a füredi fürdővendégek egésze esetén is, hiszen az itt vázolt jelenség nem csupán a Szabolcsból érkező, de a teljes vendégsereget tekintve is világosan érzékelhető tendencia. S hogy Krúdytól se tagadjuk meg a maga igazságát, aligha kétséges, hogy tán épp ez, régi és kedves témája, a „rég Magyarországnak” elmúlása ragadható meg a századelőn írt nosztalgikus hangvételű, füredi témájú írásaiban (pl. *Nyári fény*): „Az Anna-bál deli táncosai messzi temetőben fekszenek [...] és a táncosnők gavallérok hiányában otthon maradtanak. [...] A régi magyar nyár figurái végleg elvonultak az emlékezésbe és az anekdotába.”

6. Flegmann és Grósz, Bodnár és Meskó

„Voltak köztük nevek, amelyekhez csak a savanyúvízzel kevert kerti bort lehetett elképzelni; más nevek a hosszadalmas ferblíjátékot, mások ismét az esti táncot a társalgóban és a holdvilágos éjben való zenélést juttatták eszünkbe.” (KRÚDY GYULA: *Fürdővendégek névsora*)

Vegyünk hát búcsút Matskásitól és Mitskeitől és a többi ködlovagtól. Ne legyünk hűtlenek hozzájuk és őrizzük meg őket jó emlékezetünkben, ám fordítsuk figyelmünket immár azokra, akik jó egy évszázada bizonyosan felkerekedtek Nyíregyházáról, hogy láthassák a Balaton vizén az aranyhidat. A vendégek adatait az alábbi táblázatokon mutatjuk be (a neveket a fürdőlistákon feltüntetett alakban közölve).

1840

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Galánknő	asszonyság	-

1857

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Czéntz Ignác	kereskedő	-

1863

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Flegman Miksa	orvos	-

1869

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Czintz Ignác	kereskedő	-
Cziner Samu nejével	kereskedő	-

1872

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Kralovánszky Lajosné	földbirtokosné	Fülöp-ház
Schak Mór	takarékpénztár-igazgató	Új-ház
Czincz Samu nejével	kereskedő	Horváth-ház
Groak Zsigmond	ker. ülnök	Nagyvendéglő
Elek Mihály	földbirtokos	Nagyvendéglő

1884

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Grósz L. H.	kereskedő	Horváth-ház
Horn Sámuel	kereskedő	Dr. Mangoldnál
Morgenstern Zsigmond	fakereskedő	Dr. Mangoldnál
Bodnár Gyula	mérnök	Új-ház
ifj. Bodnár István	magánzó	Új-ház
Bodnár István nejjével	köz- és váltóügyvéd	Új-ház

1908

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
özvegy Czukor Mártonné Mariska leányával	magánzó	Herczegh-villa
özvegy Kemény Ferencné fiával, leányával	magánzó	Herczegh-villa
Zuckler Henrik nejjével	gazdálkodó	Ipoly-udvar
Dr. Békesy Ignácné	főorvosné	Annácska-nyaraló
Reichmann Józsefné fiával	bérlőné	Erzsébet-udvar

1916

<i>Név</i>	<i>Foglalkozás</i>	<i>Szállóhely</i>
Reichmann Józsefné	földbirtokosné	Erzsébet-udvar
Reichmann Béla	főgimnáziumi tanuló	Erzsébet-udvar
Meskó Elekné leányával	takarékpénztári vezérigazgatóné	Erzsébet-udvar
Manó Istvánné és kísérlőnője	földbirtokosné	Erzsébet-udvar
Fried Sámuelné	kereskedőné	Erzsébet-udvar
Blum Jenőné leányával és cselédjével	földbirtokosné	Grand Hotel
Bleuer Sámuelné cselédjével	magánzóné	Grand Hotel
Mészáros János	dohánybeváltó hiva-tal főnöke	Esterházy
Péchy Gyula és fia	vármegyei tisztviselő	Erzsébet-udvar
Farkas Antal	kereskedő	Stefánia-udvar
Klein Peppi	magánzónő	Stefánia-udvar
Mészáros János	dohánybeváltó hivatal főnöke	Erzsébet-udvar
Steiner Miklós	tanuló	Grand Hotel
Rosenthal Ferenc	földbirtokos	Erzsébet-udvar
Friedmann Jenő	kereskedő	Grand Hotel

Czéntz Ignác 1857-ből (1869: Czintz Ignác) a nyíregyházi zsidó kereskedők jeles képviselője volt. Az 1863-ban Füreden időző Flegmann Miksa királyi törvényszéki orvos hasonlóképp a nyíregyházi izraelita közösség vezető személyiségei közé tartozott, 1868-ban a városi képviselőtestület tagja volt, 1874–1883 között neve a virilisek között olvasható. Szintén városi képviselő volt az 1872. év nyarának egy részét Füreden töltő Schack Mór takarékpénztár-igazgató is. 1872-ben egy bizonyos Czincz Samu is felkereste a Balatont, aki vélhetően Ignác rokona volt. Az 1884. évi nyár a jeles ügyvédet, Bodnár Istvánt találta Füreden: ő is évtizedeken át volt a városi közelet kiemelkedő személyisége (és szintén virilisek képviselő). Ugyanebben az évben időzött a tóparton fia, ifjabb Bodnár István is, rokonával, Bodnár Gyula mérnök-

kel. Füreden nyaralt ekkor Nyíregyháza egyik legtehetősebb kereskedője, Grósz Lipót Hermann is (aki viszont, ellentétben másokkal, kereskedőként jelölte meg magát, bár neki is volt földbirtoka Bujon). Az 1916. évi listán annak a Rosenthal Ferencnek a nevét láthatjuk, aki 1912-ben Nyíregyháza legnagyobb adófizetője volt. Reichaman József, akinek felesége 1908-ban és 1916-ban is felbukkant Füreden, mint „orvos bérlő” szintén ott található a Szabolcs vármegyei virilisek listáján 1901-ben. Meskó Elek, akinek felesége nyaralt Füreden ugyanebben az évben, a Nyírvidéki Takarékpénztár vezérigazgatója volt több évtizeden át, testvére, Meskó László Szabolcs vármegye főispáni tisztségét is betöltötte.

A fent felsoroltak szinte mind Nyíregyháza társadalmi és társasági életének vezető alakjai voltak. Különösen érdekes e tekintetből a két 20. századi fürdőlistán szereplő nevek vizsgálata. Galambos Sándor több írásában is foglalkozott a Monarchia korszakának nyíregyházi alapítványival. A neveket áttekintve néhány szembeszökő átfedésre bukkanhatunk az alapítványtevők és a Füreden nyaralók között. Az alapítványozók közül 1908-ban Füreden időzött Zuckler Henrik gazdálkodó és Békessy Ignác főorvos neje, 1916-ban pedig Bleuer Sámuel magánzó felesége. Az alapítványok létrehozása egyfelől szilárd anyagi háttérrel, másfelől pedig mentális, gondolkodásbeli tényezőt feltételez. Nemigen nevezhetjük véletlennek, hogy a távoli és drága fürdőhelyre épp a nyíregyházi elit tagjai közül utaztak el a legtöbben Szabolcs megye területéről.

7. Társaság, kapcsolati hálók

„Fiatál hölgyek hosszan ábrándoztak az őszi esőbe merengve Kasán vagy Újhelyben, az elmúlt gyönyörű nyárról, egy éjjeli zenéről, egy szeles délutánról, midőn a Balatonnak hátán kidugták fehér lábukat a tihanyi tündérek.” (KRÚDY GYULA: *Esti órák*)

Szűk, viszonylag jól körülhatárolható körből került tehát ki a szabolcsi fürdővendégek döntő hányada. Gyér számuk mellett a képet tovább árnyalja, hogy egyes személyek, esetenként családok hagyományosan keresték fel Füredet. A Gencsy és a Bodnár családról már megemlékeztünk, de a visszatérő vendég kiváló példája Reichmann Józsefné, aki 1908-ban mint bérlőné, 1916-ban pedig mint földbirtokosné tüntette fel magát a fürdőlistán (ekkor Reichmann Béla főiskolai tanuló kíséretében). Arra is tudunk példát hozni, amikor nem rokoni, hanem baráti alapon vállalkozott a távoli nyaralásra két özvegyasszony, Czukor Mártonné és Kemény Ferencné: 1908-ban, a Herczegh-villában szálltak meg és ugyanazon a napon érkeztek Füredre.

Más jellegű kapcsolatot sejtet (bár korántsem igazol) az a tény, hogy 1916-ban Farkas Antal nyíregyházi kereskedő és Klein Peppi ugyancsak nyíregyházi magánzó is egyazon napon érkezett Füredre és mindketten a Stefánia-udvarban vettek ki szobát. S mielőtt a kedves olvasó úgy vélné, hogy az én fantáziám túl élénk, hadd idézzem Kósa Lászlót, a Monarchia fürdőjelete kutatóját: „Tagadhatatlan, hogy a

szokás, mely szerint gyakran férj nélkül, legfeljebb kisgyermek társaságában utaztak fürdőre fiatalasszonyok, nem a házastársi hűség erősödésének irányába hatott.”

Ahogy pedig Krúdy fogalmazott (*Fürdővendégek névsora*): „Élvezetesebb volt az némely regénynél; különösen olyankor, ha az olvasó azt is sejtette, hogy miért tett már jó előre a fürdői levelező némely neveket egymás mellé a névsorban, mint valami titkos eljegyzési kártyára...” S hogy erre is hozunk konkrét példát a hitelesség kedvéért: Csúzy Pál zalai birtokos, később honvédőrnagy 1841-ben egy napon, július 2-án érkezett Füredre bizonyos „Semsey Józsefnő Assz. született Keglevich Éva Grófnő, Kisasszonyaival.” Ők Semséről, Abaúj vármegyéből érkeztek, és a dolgot az teszi érdekessé, hogy az egyik kisasszony lett később Csúzy felesége: a fürdőnévsor pedig egymás mellett említi őket, holott sokan mások is e napon érkeztek meg a Balatonhoz...

8. Összegzés

„Bakkecske módjára megek az epekedés az elmúlt ifjúság, a régi szép idők után. Úgy látszik, hogy már nem is lesznek Magyarországon boldog emberek.” (KRÚDY GYULA: *Nyári fény*)

Szabolcs vármegyéből tehát kevés vendég járt Füreden a 19. század második felében, de a kedvezőbbé váló közlekedési lehetőségek következtében Nyíregyháza lakói révén a századelőre megnőtt a szabolcsi vendégek száma. Ekkorra Szabolcsban is létrejött az a jómódú, mentalitásában polgári értékrendet valló, életvitelében pedig azt követő réteg, amelynek sorából törzsvendégek kerültek ki, és elvárássá, részint családi hagyománnyá vált Füred felkeresése. A fürdők döntően a polgári elemek szórakozását szolgálták és Szabolcs adatai e tekintetben egyeznek a fürdő vendégseregének egészét vizsgáló kutatás eredményeivel: a kereskedő, értelmiségi polgári elit kereste fel Füredet, akik között nagy számban képviseltette magát a zsidóság.

De vajon méltó-e, ha ez az írás tartalmában azzal zárul, hogy Krúdy bizony nem írt igazat, stílusában pedig a történetírótól megkövetelt, de legalábbis elvárt száraz mondatokkal? Kicsinyesség volna felelősségre vonni az írókat és igazságtalanok is volnának vele. A fent felvázolt folyamatot, a régi dzsentrivilág hanyatlását vajon nem ragadta-e meg érzékletesen pl. ezekkel a mondatokkal (*Tivoli*)? „És Fruzsina, aki Füreden ez évben először tanította meg a gavallérokat a cilinderkalap viseletére, valamint a stumpplis nadrágra, választékos francia szavakra, bécsi valcerre és a finom köszönetésekre: „Kisztihand, bon szoár, madám”. [...] Az idegenszerű hölgy olyan románcokat és dalokat dúdolt, a Rajna vagy az Odera mellől, „Vergiss mich nicht”, mondta a férfiaknak, és Kisfaludy táblabíró úr (a Sándor rokona) naphosszat az angol szótárt böngészte, hogy estvére a csónakban vagy a tóparti vadgesztenyefák alatt, földbe ásott padokon, ahová még olyan fiatalurak véstek betűket és szíveket, akik azóta mamuzó nagyapák lettek, elmondhassa Fruzsínának, hogy: Love me! I Love you!, és a biztonság kedvéért magyarul is hozzáfűzte, hogy valóban komoly az érzelem, amely az idegen szavakban foglaltatik.”

Aki olvasta Krúdyt, az a soha nem létezett régi Magyarország iránti nosztalgián túl ismeri azt, a stílusában finom, tartalmában erőteljes cinizmust, ami fentebb is érkekelhető. Méltánytalanság lenne, ha számonkérőszék elé citálnánk az írókat: de cé-

lunk nem is volt, hanem az, hogy kicsivel többet tudjunk meg arról, vajon látogatták-e Szabolcs vármegye lakói a füredi fürdőt a 19. század második felében?

IRODALOMJEGYZÉK

Közgyűjteményben őrzött források

1. Békés Megye Képviselő-testülete Megyei Levéltára. *Békés vármegye nemesi közgyűlésének iratai*. 1825:1911.; 1825:1926.
2. Országos Széchényi Könyvtár. *Balatonfüredi fürdőlisták*, 1840, 1852, 1857, 1863, 1868, 1869, 1872.
3. Országos Széchényi Könyvtár. Mikrofilm tár. *Balatonfüredi fürdőlisták*, 1884, 1908, 1916.
4. Pest Megyei Levéltár. *Pest vármegye nemesi közgyűlésének iratai*. 1838:2751.; 1838:2752.; 1838:2753.; 1838:2754.; 1838:2755.
5. Városi Helytörténeti Gyűjtemény (Balatonfüred). *Balatonfüredi fürdőlista*, 1841.
6. Zala Megyei Levéltár. *Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai*. 1843:463.

Kötetben kiadott források és felhasznált szakirodalom

1. EÖTVÖS KÁROLY: *Baltoni utazás*. I–II. köt. Bp., 1982. (Magyar Hírmondó)
2. GALAMBOS SÁNDOR: *Alapítványozás Nyíregyházán a dualizmus korában*. Nyíregyháza, 1996. (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai. III. Tanulmányok, 2.)
3. HUDI JÓZSEF: *A baltoni fürdőkultúra a reformkorban*. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból, 1988. Szerk.: BILKEI IRÉN. Zalaegerszeg, 1989. (Zalai Gyűjtemény, 28.) 109–135.
4. KATONA CSABA: *Adatok Balatonfüred 1860-as évekbeli fejlődéséhez*. In: Századok, 136 (2002) 6. sz. 1423–1454.
5. KATONA CSABA: *Fürdővendégek Balatonfüreden, különös tekintettel Szabolcs megyére és Nyíregyházára*. Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv, XIV. Szerk.: GALAMBOS SÁNDOR–KUJBUSNÉ MECSEI ÉVA. Nyíregyháza, 2000. 133–156.
6. KATONA CSABA: *Füred és vendégei. Egy fürdőhely és társadalma az 1840–60-as években*. In: Korall, 3 (2002) 7–8. sz. 56–77.
7. KÓSA LÁSZLÓ: *Fürdőélet a Monarchiában*. Bp., 1999.
8. KÓSA LÁSZLÓ: *Fürdőcultúra és természetszemlélet kapcsolata a felvilágosodástól a 20. század elejéig*. In: *Európa híres kertje*. Szerk.: R. VÁRKONYI ÁGNES–KÓSA LÁSZLÓ. Bp., 1993. 201–222.
9. KRÚDY GYULA: *Aranyidő. Regények, kisregények*. Szerk. és a szöveget gondozta: BARTA ANDRÁS. Bp., 1978. (Krúdy Gyula Művei)
10. KRÚDY GYULA: *Holdas este Füreden*. Vál., szerk.: PRAZNOVSZKY MIHÁLY. Balatonfüred, 2006.
11. KRÚDY GYULA: *Szerenád. Válogatott elbeszélések, 1912–1915*. Vál. és a szöveget gondozta: BARTA ANDRÁS. Bp., 1979. (Krúdy Gyula Művei)
12. KRÚDY GYULA: *Vadszőlő*. Előszó: JUHÁSZ FERENC. Bp., 1971.

13. MARGÓCSY JÓZSEF: *A nyíregyházi Hoffmann-család*. In: *Helytörténeti tanulmányok*, 9. Szerk. GYARMATHY ZSIGMOND. Nyíregyháza, 1993. 385–402.
14. TAKÁCS PÉTER: *A polgárosodás útján, 1848–1918*. In: *Nyíregyháza története*. Szerk.: CSERVENYÁK LÁSZLÓ–MEZŐ ANDRÁS. Nyíregyháza, 1987. 103–164.
15. TAKÁCS PÉTER: *Szempontok a Szabolcs megyei virilisták társadalmi helyzetének elemzéséhez*. In: *Alföldi Társadalom*. I. köt. Szerk.: SIMON IMRE. Békéscsaba, 1990. 61–81.
16. TÓTH SÁNDOR: *Szénfy Gusztáv, egy elfelejtett nyíregyházi zenetudós* (Halálának 125. évfordulóján). In: *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 36. (2001) 1. sz. 11–26.
17. ZICHY GÉZA: *Emlékeim*. I–II. köt. Bp., 1912–1913.

